

ODAM ORGANIZMIGA DORIVOR MODDALARNING TA'SIRI

2-son Farg'ona Abu Ali Ibn Sino nomidagi

jamoat salomatligi texnikumi

Hamshiralik ishi kafedrasi o'qituvchisi

Muqimova Hamidaxon Ilhomiddinovna

Annotatsiya: *Ushbu maqolada odam organizmiga dorivor moddalarning ta'siri, dori vositalarini inson organizmiga yuborish usullari haqida aytib o'tilgan.*

Kalit so'zlar: *Enteral, peroral, gijja, Bronxlar va o'pkaning shiliq qavatlari.*

EFFECTS OF DRUGS ON THE HUMAN BODY

Annotation: *This article discusses the effects of drugs on the human body, the methods of delivery of drugs to the human body.*

Keywords: *Enteral, oral, worm, Bronchial and pulmonary mucosa.*

Enteral yuborish usulida dori moddalari til ostiga, og'izga, o'n ikki barmoq ichakka, to'g'ri ichakka yuboriladi. Dori moddalarining til ostiga yuborilishi sublingval yo'li deyiladi. Bu usul kichik yoshdagi bolalarni davolashda umuman qo'llanmaydi. Dori moda til ostiga qo'yilganda og'iz bo'shlig'ida fermentlar faoliyati sust bo'lganligi uchun dori moddalarideyarli parchalanmaydi, til ostiga dori me'da-ichak fermentlari ta'sir qilmaydi, igarda o'zgarishlarga duch kelmaydi, qo'yilgan joyida so'rilib, umumiy ta'sir ko'rsatadi. Bu usulda ayrim dorilar, asosan nitroglitserin, metiltestosteron, pregnin kabilar qo'yiladi, ular

qonga tez soʻriladi (til ostida qon tomirlari judakoʻp), taʼsiri tez boshlanadi.

Ogʻiz orqali yuborish-peroral yoʻl keng tarqalgan, qulay, oson va tabiiydir. Bemor dori moddalarini yordamchisiz qabul qila oladi, yuborilgan moddalar hidi qoʻlansa boʻlmasligi, shiliq qavatlarni taʼsirlamasligi kerak. Alkogol, kaliy yodid, barbituratlarining soʻrilishi oshqozon shiliq qavatidan boshlanadi. Moddalar asosan ingichka ichak orqali soʻriladi, chunki ingichka ichakda qon yaxshi aylanadi. Soʻrilish tezligi qabul qilgan dorining turiga, shakliga, ovqatdan oldin yoki keyin isteʼmol qilinishiga bogʻliq. Eritmalar, ayniqsa, spirtli eritmalar kukun dori (poroshok)larga nisbatan tezroq birmuncha soʻriladi. Dori och qoringa ichilganda ovqatdan keyin qabul qilingan dorilarga qaragandatezroq soʻriladi va kuchliroq taʼsir etadi.

Oʻn ikki barmoq ichak orqali yuborish usuli: ichakda dori moddalarining yuqori konsentratsiyasini hosil qilish maqsadida moddalar oʻn ikki barmoq ichakka zond orqali yuboriladi. Odatda bu usuldan jigar kasalliklarini davolashda foydalaniladi. Masalan, magniy sulfat eritmasi oʻn ikki barmoq ichakka bevosita isitilgan holda yuboriladi, baʼzan bu usul gijja xaydovchi dorilar buyurilganda ham qoʻllaniladi.

Toʻgʻri ichak orqali yuborish usul: dori moddalarini ogʻiz orqali yuborish mumkin boʻlmaganda, ruhiy bemorlarni davolashda, bemor behush yotganda, qiziloʻngach yoki oshqozonda oʻzgarishlar boʻlganda, oshqozon-ichak

fermentlari ta'sirida parchalanadigan dorilar ishlatilganda Ushbu usul qo'llaniladi. Bu yo'l bilan suvli eritma yoki aralashmaga shiliq holida tayyorlangan turli o'rab oluvchi moddalar (kraxmal, kraxmal elimi) qo'llaniladi, moyli dorilardan klizma qilinadi. To'g'ri ichakka dori moddalar sham shaklida qo'yiladi. Ushbu usul qo'llanganda moddalar tez, ya'ni 7-10 minut ichida qonga so'riladi, ularning asosiy qismi gemoroidalvenalar orqali bevosita pastki kovak venaga o'tadi, tez va kuchliroq ta'siretadi, bu usulda ba'zi dorilar og'iz orqali yuboriladigan dorilarga nisbatan $\frac{3}{4}$ - $\frac{1}{2}$ hissa kamroq buyuriladi. To'g'ri ichak orqali yuborilgan moddalar to'g'ri va yo'g'on ichak shiliq qavatlariga, ularga yaqin a'zolariga mahalliy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Parenteral yuborish usuli. Nafas yo'llari orqali ingalyasion (ingalacionnafas olish) yuborish usuli bug'li va Gazli moddalar nafas orqali organizmga tushadi, o'pkadan qonga so'riladi, ta'siri tez boshlanadi va kuchli bo'ladi, chunki o'pkaning so'rilish yuzasi juda keng (kattalarda 10 m² ga teng); o'pka alveollari gazlarnijuda tez so'rib oladi. Ingalyasion yo'l bilan yuborilgan dori moddalari jigarga tushmasdan qonga o'tadi, organizmda deyarli o'zgarmaydi.

Teri orqali yuborish usulida asosan dori moddalarni reflektor va qisman mahalliy ta'sir etishi ko'zda tutiladi, bu yo'l bilan malhamlar, pastga, linimentlar, shuningdek spirtli yoki suvli eritmalar, aralashmalar vabolalar sepma dorilari qo'llaniladi. Teri epidermisi jarohatlanganda moddalar tez so'riladi. Teri orqali alkagol, fenol, xloroform yaxshi so'riladi. Bolalar terisi ancha nozik bo'ladi, shuning uchun ularda ba'zi dori moddalari teri orqali tez qonga so'rilishi mumkin. Masalan, metilsalitsilat linimenti bola terisiga so'rilsa, 10-15 minutdan keyin uni qonda aniqlash mumkin. Namlanib turgan teriga borat kislota sepilsa, u tezda qonga so'rilib, bola organizmini zaharlashi mumkin. Shiliq qavatlar orqali yuborish usuli dori moddalari burun, xalqum, ko'z, buyrak jomi, qin shiliq qavatlariga ta'sir etish uchun qo'llanadi. Ko'pgina dori moddalar burun va xalqum, ko'z shiliq qavatlaridan qonga so'riladi, shuning uchun tarkibida zaharli yoki kuchli ta'sirlovchi tomchilar umumiy ta'sir ko'rsatishi ham mumkin.

Bronxlar va o'pkaning shiliq qavatlaridan ham dori moddalarini qonga tez so'riladi. Siydik chiqaruv kanali, siydik yo'llari va buyrak jomi shiliq qavatlari orqali ham moddalar tez so'riladi; bachadon, qin va qovuq shiliq qavatlari orqali dori moddalarining so'rilishi sekinlik bilan o'tadi, ammo yog' vayog'simon moddalar tez so'riladi. Bu holatni ginekologiya amaliyotida qinni chayish uchun dori moddalarini tavsiya qilishda nazarda tutish kerak.

Teri ostiga yuborish yo'li bilan dori moddalarining asosan suvli eritmalari yuboriladi, ta'siri 10-15 minutdan keyin boshlanadi, so'rilish muddati peroral yo'l bilan yuborilganga ko'ra kamroq, ta'sir kuchi esa o'sha miqdorni og'izdan yuborilgandan 2-3 barobar kuchliroq bo'ladi. Suspenziyalarni, juda yopishqoq va sekin so'riladigan moyli eritmalarini teri ostiga yuborish tavsiya etilmaydi, chunki to'qimalarda infiltratsiya va nerkozni yuzaga keltirishi mumkin.

Mushaklar orasiga yuborish usulida mushaklar orasiga suvli va moyli eritmalar, shuningdek dori moddalarining suspenziyalari ham yuboriladi. Mushaklar teri osti to'qimalarga nisbatan qon bilan ko'proq ta'minlangani uchun dori moddalarini mushaklar orasida tezroq so'riladi.

Venalar ichiga yuborish usulida moddalar bevosita qon oqimiga tushadi, bunda qon bilan o'zaro aralashganda cho'kma hosil qilmaydigan, qonni ivitmaydigan yoki gemoliz hosil qilmaydigan dori moddalar eritmasi qo'llaniladi. Dorini venaga asta-sekin yuborish kerak, aks holda qonda ular konsentratsiyasi birdan oshib ketib, organizmga zaharlovchi ta'sir ko'rsatishi mumkin. Dorining ta'siri juda tez, ko'pincha in'eksiya vaqtidayoq boshlanadi, ta'sir muddati teri ostiga va mushak orasiga yuborilgandan kamroq bo'ladi.

Dori moddalar to'g'ridan-to'g'ri yurakka, bo'g'imlarga, suyaklarga yuboriladi. Moddalar elektr toki bilan, ionoforez usulida yuborilishi mumkin. Parenteral usullar juda ko'p, lekin dorilar parenteral yo'l bilan yuboriladi deganda ularni asosan teri ostiga, mushaklar orasiga va venalarga yuborilishi ko'zda tutiladi, chunki boshqayuborish yo'llari nisbatan kam qo'llaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Meditsina xamshiralari o'quv qo'llanmasi Ramazanova R. A. Taxriri ostida, Toshkent "O'qituvchi", 1985.
2. Grajdan mudofaasi P. G. Kubovskiyning umumiy taxriri ostida. Toshkent "O'qituvchi", 1992.
3. O'qituvchilarning meditsina-sanitariya tayyorgarligi. V. N. Zavyanov, M.I. Gogolev, V.S. Mordvinov, B.A. Gayko, V.A. Shkuratov, V.I. Ushakova, Toshkent "O'qituvchi", 1991.